

TRYS RYTŲ PARTNERYSTĖS KAIMYNĖS PIETŲ KAUKAZE

2009 m. pradėta įgyvendinti ES Rytų partnerystės politika, taikoma šešioms buvusios Sovietų Sąjungos valstybėms: Armėnijai, Azerbaidžanui, Baltarusijai, Gruzijai, Moldovai ir Ukrainai. Ji parengta siekiant tose šalyse remti politinių, socialinių ir ekonominių reformų pastangas ir taip skatinti demokratizaciją ir gerą valdymą, energetinį saugumą, aplinkos apsaugą ir ekonominę bei socialinę plėtrą. Visos Rytų partnerystės šalys (išskyrus Baltarusiją, kurios narystė sustabdyta) priklauso EURONEST parlamentinei asamblėjai.

Europos Parlamente sudaryta Delegacija ryšiams su Pietų Kaukazu; ji prižiūri ES ir Gruzijos parlamentinio asociacijos komiteto, taip pat ES ir Armėnijos parlamentinio partnerystės komiteto bei ES ir Azerbaidžano parlamentinio bendradarbiavimo komiteto darbą ir stebi ES specialiojo įgaliotinio Pietų Kaukaze ir krizės Gruzijoje klausimais darbą.

GRUZIJA

Gruzijoje 2018 m. vykusiuose prezidento rinkimuose ir 2016 m. surengtuose parlamento rinkimuose laimėjo koalicija „Gruzijos svajonė“ ir buvo patvirtinta šalies euroatlantinė orientacija. 2016 m. liepos mėn. įsigaliojo ES ir Gruzijos asociacijos susitarimas, taip pat apimantis išsamią ir visapusišką laisvosios prekybos erdvę (IVLPE). Gruzija įdėjo daug pastangų derindama savo teisės aktus su ES standartais, ir to pasekmė, be kita ko, yra nuo 2017 m. kovo mėn. taikomas bevizis trumpalaikio buvimo Šengeno erdvėje režimas. ES yra didžiausia Gruzijos prekybos partnerė: 2018 m. apie 27 proc. visos šalies prekybos sudarė prekyba su ES. ES finansinė parama daugiausia skiriama ekonominiam vystymuisi, geram valdymui, žmonių judėjimui ir švietimui. Pagal Europos kaimynystės priemonę 2017–2020 m. laikotarpiu numatyta skirti nuo 371 iki 453 mln. EUR lėšų.

Gruzijos demokratijai vis dar būdinga didelė politinio gyvenimo poliarizacija (atsispindinti ir žiniasklaidos sektoriuje), išlieka įtampa tarp valdančiosios koalicijos ir opozicijos, be to, vis pasigirsta kaltinimų dėl atrankinio teisingumo ir politiškai motyvuotų kovos su korupcija kampanijų. 2017–2018 m. šią poliarizaciją dar padidino konstitucinės reformos procesas. Vis dėlto dėl šio proceso Gruzijos politinė sistema buvo sėkmingai pakeista parlamentine sistema, kuri nuo 2024 m. bus visapusiškai grindžiama proporcingo atstovavimo principu. Šį perėjimą palankiai įvertino Europos Tarybos Venecijos komisija ir ES.

Žinodama, kad Rusija lėtai, bet nuolat vykdo Pietų Osetijos ir Abchazijos aneksijos procesą, Gruzija visas viltis deda į suartėjimą su ES ir NATO. ES pabrėžė, kad

svarbu taikiai išspręsti aklovietės dėl Pietų Osetijos ir Abchazijos regionų klausimą nepažeidžiant Gruzijos teritorinio vientisumo. ES remia ES specialiojo įgaliotinio Pietų Kaukaze ir krizės Gruzijoje klausimais ir ES stebėsenos misijos pastangas išspręsti konfliktą, taip pat remia ES priemonę, kuria prisidedama prie stabilumo ir taikos, taip papildydama Ženevos tarptautinių diskusijų veiklą. Kasmetinis ES ir Gruzijos strateginis dialogas saugumo klausimais rodo abiejų šalių santykiams būdingą tarpusavio pasitikėjimą. 2014 m. įsigaliojus bendrajam susitarimui dėl Gruzijos dalyvavimo, ji taip pat žymiai prisidėjo prie kelių ES bendros saugumo ir gynybos politikos (BSGP) operacijų.

A. Europos Parlamento pozicija ir tarpparlamentinis bendradarbiavimas

Aštuntasis ES ir Gruzijos parlamentinio asociacijos komiteto posėdis įvyko 2019 m. kovo mėn. Posėdyje buvo priimtas galutinio pareiškimo ir rekomendacijų tekstas, kuriame pabrėžiama derinimo ir vykdomų reformų pažanga ir raginama toliau dėti pastangas tokiose srityse kaip teisminių institucijų nepriklausomumas ir veiksmingumas, darbo teisė ir nediskriminavimas. Dokumente taip pat patvirtinama tvirta Europos Parlamento parama Gruzijos su tarptautiniu mastu pripažintomis jos sienomis nepriklausomybei, suverenitetui ir teritoriniam vientisumui. Savo 2018 m. lapkričio mėn. [rezoliucijoje](#) dėl asociacijos susitarimo įgyvendinimo Parlamentas palankiai įvertino „nuolat daromą pažangą reformų srityje ir pažangą, padarytą“ įgyvendinant susitarimą ir IVLPE.

B. Rinkimų stebėjimas

Gruzija priėmė Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacijos (ESBO) Demokratinių institucijų ir žmogaus teisių biuro delegacijas, kuriose dalyvavo ir Europos Parlamento nariai, stebėjimo veiklai šalies parlamento, prezidento ir vietos valdžios rinkimuose vykdyti. 2016 m. parlamento rinkimai buvo įvertinti kaip iš esmės demokratiški ir sąžiningi, nepaisant tam tikrų procedūrinių pažeidimų ir pranešimų apie bauginimo atvejus. Koalicija „Gruzijos svajonė“ laimėjo ir užsitikrino vadinamąją konstitucinę daugumą (75 proc. parlamento narių), kurios reikia norint keisti konstituciją. 2018 m. prezidento rinkimai sulaukė ESBO ir ES kritikos dėl netinkamo administracinių išteklių naudojimo, didelės privačios žiniasklaidos poliarizacijos ir juodinančių kampanijų.

ARMĖNIJA

Armėnijos santykiai su ES nėra vienareikšmiai, tačiau galbūt atėjo laikas viską pradėti iš naujo. Viena vertus, Armėnija nusprendė prisijungti prie Eurazijos ekonominės sąjungos (EAES), į kurią įeina Baltarusija, Kazachstanas ir Rusija, likus visai nedaug laiko iki sąjungos įsigaliojimo pradžios (2015 m. sausio 1 d.), tokiu būdu nutraukdama derybas dėl asociacijos susitarimo su ES. Kita vertus, 2015 m. gruodžio mėn. pradėtos derybos dėl naujo ES ir Armėnijos susitarimo, pagrįsto ES vertybėmis, bet nepažeidžiančio naujųjų Jerevano pareigų Eurazijos ekonominei sąjungai, bei ES ir Armėnijos demonstruotas pragmatiškas požiūris lėmė greitą visapusiškos ir tvirtesnės partnerystės susitarimo sudarymą. Nuo 2018 m. birželio mėn. susitarimas taikomas laikinai, kol jį ratifikuos visos ES valstybės narės.

Politinė padėtis Armėnijoje iš esmės pasikeitė 2018 m. gegužės mėn., kai po taikių protestų gatvėse prieš vyriausybėje dominuojančią Armėnijos respublikonų partiją į valdžią atėjo opozicijos lyderis Nikol Pashinyan (Aksominė revoliucija). Pirmalaikiai rinkimai 2018 m. gruodžio mėn. baigėsi triuškinančia naujojo ministro pirmininko bloko pergale surinkus daugiau nei 70 proc. balsų, o Armėnijos respublikonų partija nepasiekė 5 proc. balsų, kurių reikia norint patekti į parlamentą. Rinkimų rezultatai parodė, kaip stipriai žmonės palaikė permainas. Naujoji vyriausybė susiduria su daugybe išbandymų, visų pirma ekonominio vystymosi, taip pat savo reformų darbotvarkės teisės viršenybės, skaidrumo ir kovos su korupcija srityse. ES parama Armėnijai daugiausia teikiama pagal Europos kaimynystės programą, iš kurios 2017–2020 m. laikotarpiu numatyti orientaciniai asignavimai nuo 144 iki 176 mln. EUR.

Armėnija jau daugiau kaip 30 metų yra įsitraukusi į užsitęsusį konfliktą su Azerbaidžanu dėl Kalnų Karabacho regiono statuso, o įtampa pasiekė aukščiausią nuo 1994 m. tašką per 2016 m. balandžio mėn. vykusį vadinamąjį keturių dienų karą. Santykiai su Turkija šalti, kadangi Turkija galimybes vėl atverti savo sieną su Armėnija susiejo su pažanga sprendžiant konfliktą dėl Kalnų Karabacho. ES palankiai įvertino neseniai įvykusį Azerbaidžano ir Armėnijos prezidentų ir užsienio reikalų ministrų pasikeitimą nuomonėmis bei nustatytas priemones, skirtas sumažinti įtampą prie Armėnijos ir Azerbaidžano sienos bei Karabacho ir Azerbaidžano kontaktinės linijos.

A. Europos Parlamento pozicija ir tarpparlamentinis bendradarbiavimas

2018 m. liepos mėn. Europos parlamentas pritarė visapusiškos ir tvirtesnės partnerystės susitarimo sudarymui ir pateikė [rezoliuciją](#), kurioje pasveikino armėnus su taikiu valdžios pasikeitimu. Vadovaujantis susitarimu parlamentinio bendradarbiavimo komitetas buvo pakeistas parlamentiniu partnerystės komitetu. Steigiamasis posėdis įvyko 2018 m. spalio mėn. Jo metu parengtame bendrame pareiškime dėmesys buvo skiriamas visų pirma susitarimo įgyvendinimo, demokratijos, teisės viršenybės ir gero valdymo klausimams, taip pat regioninio saugumo problemoms. 2015 m. balandžio mėn. Europos Parlamentas priėmė [rezoliuciją](#) dėl armėnų genocido 100-ųjų metinių.

B. Rinkimų stebėjimas

Armėnija daug kartų priėmė Europos Parlamento atstovus, dalyvavusius ESBO Demokratinių institucijų ir žmogaus teisių biuro rinkimų stebėjimo misijose (įskaitant pirmalaikius šalies parlamento rinkimus 2018 m.). Rinkimų organizavimas Armėnijoje žymiai pagerėjo. 2018 m. rinkimai buvo įvertinti teigiamai, nes jie buvo gerai organizuoti, pažeidimai buvo nedideli, o Europos Parlamento delegacija [pastebėjo](#), kad su rinkimais susijusios nesąžiningos praktikos žymiai mažiau.

AZERBAIDŽANAS

2017 m. vasario mėn. pradėtos derybos dėl ES ir Azerbaidžano visapusiško susitarimo. Naujuoju susitarimu bus reglamentuojami politiniai, prekybos, energetikos ir kiti specifiniai klausimai, įskaitant galimo būsimo bevizio režimo nustatymo sąlygas. Į susitarimą turėtų būti įtrauktos nuostatos dėl bendros užsienio ir saugumo politikos (BUSP) ir kitų sričių, įskaitant tvirtas nuostatas dėl demokratijos, teisės viršenybės ir pagrindinių teisių. ES yra pagrindinė Azerbaidžano prekybos partnerė, su kuria 2018 m.

vyko daugiau nei 40 proc. visos šalies prekybos, daugiausia dėl naftos eksporto į ES. Azerbaidžano energijos eksportas į ES greičiausiai dar augs, kai bus įgyvendintas Pietinio dujų koridoriaus projektas, kurio tikslas – tiekti Europai dujas iš Kaspijos jūros.

Analitinio instituto „Economist Intelligence Unit“ paskelbtame 2018 m. demokratijos indekse Azerbaidžanas užima 149-ą vietą iš 167 šalių ir, remiantis 2018 m. laisvės pasaulyje ataskaita, Azerbaidžane laisvė neužtikrinama. 2003 m. pakeitęs savo tėvą Heydarą Alijevą, prezidentas İlham Aliyev šiuo metu eina pareigas ketvirtąją savo kadenciją. 2016 m. buvo pakeista konstitucija, be kita ko, siekiant prailginti kadenciją nuo penkerių iki septynerių metų ir įsteigti pirmojo pirmininko pavaduotojo pareigybę. 2017 m. prezidentas į šias pareigas paskyrė savo žmoną.

Azerbaidžanas jau daugiau kaip 30 metų dalyvauja užsitęsusiame konflikte su Armėnija dėl Kalnų Karabacho regiono statuso – įtampa jame pasiekė aukščiausią nuo 1994 m. tašką per 2016 m. balandžio mėn. vykusį vadinamąjį keturių dienų karą. ES tvirtai remia ESBO Minsko grupės pirmininkų pastangas ir jų 2009 m. paskelbtus bendruosius principus, siekiant taikiai išspręsti šį konfliktą.

A. Europos Parlamento pozicija ir tarpparlamentinis bendradarbiavimas

Europos Parlamentas ne kartą išreiškė susirūpinimą dėl žmogaus teisių padėties Azerbaidžane. 2015 m. [rezoliucijoje](#) Parlamentas paragino Azerbaidžano valdžios institucijas nedelsiant nutraukti represijas prieš pilietinę visuomenę ir prieš veiklą žmogaus teisių srityje. 2015 m., po intensyvios Europos Parlamento lobistinės veiklos ir užtikrinus humanitarinę pagalbą bei sveikatos priežiūrą, iš kalėjimo buvo išlaisvinta aktyvistė Leyla Yunus. 2017 m. [rezoliucijoje](#) Parlamentas pasmerkė Azerbaidžano žurnalisto Afgano Muchtarli pagrobimą bei sulaikymą ir išreiškė susirūpinimą Azerbaidžano žiniasklaidos padėtimi. 2019 m. sausio mėn. Parlamentas priėmė [rezoliuciją](#), kurioje ragino nedelsiant paleisti Mehmaną Huseynovą, su korupcija kovojantį tinklaraštininką, ir kitus politinius kalinius. 2019 m. kovo mėn. buvo suteikta malonė Huseynovui ir keliems kitiems tinklaraštininkams, žurnalistams, politinių partijų ir NVO atstovams.

2016 m., po ketverių metų pertraukos, buvo atnaujinti oficialūs tarpparlamentiniai ryšiai. 2018 m. gegužės mėn. Baku vyko 15-asis ES ir Azerbaidžano parlamentinio bendradarbiavimo komiteto posėdis, kurio baigiamajame bendrame pareiškime, be kita ko, pabrėžtos galimybės pradėjus derybas dėl naujo susitarimo užmegzti glaudesnius ekonominius santykius, pabrėžta Pietinio dujų koridoriaus svarba, pažangos žmogaus teisių ir laisvių bei demokratijos ir teisės viršenybės srityse svarba, taip pat būtinybė kuo greičiau rasti taiką ir ilgalaikį konflikto dėl Kalnų Karabacho sprendimą. 2018 m. liepos mėn. Parlamentas priėmė rezoliuciją dėl derybų dėl naujo dvišalio susitarimo, kurioje pabrėžiama, kad santykių stiprinimas galimas tik jei Azerbaidžanas puoselės ir gerbs pagrindines vertybes ir demokratijos principus, teisės viršenybę, gerą valdymą, žmogaus teises bei pagrindines laisves.

B. Rinkimų stebėjimas

Azerbaidžanas kvietė Europos Parlamento narius dalyvauti rinkimų stebėjimo misijose, kurias organizavo ESBO Demokratinių institucijų ir žmogaus teisių biuras. Vis dėlto, atsižvelgdamas į tai, kad visi per tas misijas stebėti šalies rinkimai neatitiko tarptautinių reikalavimų, o rekomendacijas vis dar reikia įgyvendinti, Parlamentas nusprendė

nesiųsti stebėtojų į 2015 m. parlamento rinkimus arba į 2018 m. prezidento rinkimus. Demokratinių institucijų ir žmogaus teisių biuro organizuotos misijos į 2018 m. prezidento rinkimus išvados parodė, kad rinkimai vyko suvaržytoje politinėje aplinkoje ir pagal teisinę sistemą, ribojančią pagrindines teises ir laisves, kurios yra būtinos tikrai demokratiniais rinkimams.

Michal Jiráček
04/2019

